

DIN ISTORICUL UNEI VECHI MĂNĂSTIRI OLTENE: JITIANU. EVOLUȚIA LĂCAȘULUI. CTITORI CUNOSCUȚI ȘI MAI PUȚIN CUNOSCUȚI

Marius Păduraru*

Rezumat: Foarte multe amănunte despre începuturile mănăstirii oltene Jitianu nu se cunosc, o serie de documente fiind iremediabil pierdute din cauza vicisitudinilor vremurilor.

Cu toate acestea, pornind de la o serie de documente editate, la care am adăugat informații inedite, studii și articole mai vechi sau mai noi, am punctat principalele momente ale evoluției lăcașului din secolul al XVII-lea și până în prezent. În același timp, am prezentat detalii privitoare la o serie de ctitori provenind din familiile boierești oltene Bengescu, Drosu, Obedeanu și Vâlcănescu.

Résumé: Très nombreux détails sur les débuts du monastère Jitianu d'Olténie on ne connaît pas, un certain nombre de documents étant irrémédiablement perdus en raison des vicissitudes du temps.

Cependant, en partant d'une série de documents éditées, auxquels nous avons ajouté des informations inédites, des études et des articles plus anciens ou plus nouveaux, nous avons mis en évidence les principaux moments de l'évolution du lieu de culte depuis XVIIe siècle jusqu'à aujourd'hui. En même temps, nous avons présenté des détails concernant un certain nombre de fondateurs, membres des familles de boyards d'Olténie Bengescu, Drosu, Obedeanu et Vâlcănescu.

Cuvinte-cheie: Mănăstirea Jitianu, Oltenia, Bengescu, Drosu, Obedeanu, Vâlcănescu.

Mots clé: La monastère Jitianu, l'Olténie, Bengescu, Drosu, Obedeanu, Vâlcănescu.

Unul dintre cele mai importante așezăminte bisericești din proximitatea Craiovei, despre care legenda afirmă că ar fi fost întemeiat ca biserică de lemn de Mircea cel Bătrân, după victoria de la Rovine¹, este situat în satul Braniște, comuna Podari, pe drumul spre Calafat, la 8 km sud de reședința județului Dolj.

Mănăstirea, care a reprezentat principalul loc de refugiu pentru târgoveții craioveni vreme de câteva secole, a mai fost cunoscută și sub numele de „mănăstirea de la Balta Verde”². Toponimul trebuie pus, desigur, în legătură cu marele lac existent în Evul Mediu în proximitatea acestei ctitorii oltene, pe care îl amintește și sirianul Paul de Alep care a vizitat lăcașul, în calitate de însoțitor al patriarhului Macarie al Antiohiei, în seara zilei de duminică, 2 august 1657: „... am ajuns la o mănăstire închinată Sf. Dumitru și numită Jitianu, după râul Jiu care curge în apropierea sa. De jur împrejurul ei este un lac mare care nu poate fi trecut nicăieri, ci trebuie să ocolești vreo două ceasuri pentru a ajunge la mănăstire care este așezată în mijlocul pădurilor”³.

Astăzi, mănăstirea are două hramuri: *Sf. Mare Mucenic Dimitrie, Izvorătorul de mir* (26 octombrie) și *Sf. Proroc Ilie Tesviteanul* (20 iulie).

Foarte multe amănunte despre începuturile acestui lăcaș nu se cunosc, dat fiindcă, așa cum se menționează documentar la 22 februarie 1779, „sfânta mănăstire Jitianu au avut cărți de moșie, și din vremea răzmiriții s-au prăpădit la mănăstirea Bistrița în peșteră, precum s-au prăpădit la multe mănăstiri și la boieri, cum știu toți boierii Craiovei și egumenul Bistriții, că s-au călcat de hoți acea peșteră (probabil în timpul evenimentelor din anii 1689-1690, când Țara Românească a fost invadată de austrieci – n. n.)”, iar alte documente au fost luate de călugării de la mănăstirea *Sfântul*

* Doctor, Muzeul Județean Argeș, email: mariuspaduraru79@yahoo.com

¹ Toropu, Stoica, 1968, p. 747.

² Zahariuc, 2006, p. 11. De amintit că și astăzi, un sat al comunei Podari, din proximitatea mănăstirii, se numește Balta Verde.

³ Alep, 1976, p. 214.

Pavel de la *Sfântul Munte Athos*⁴. Lipsa pisaniei complică istoria monumentului considerat a fi unul dintre cele mai importante din Oltenia⁵.

Lăcașul nu și-a luat numele de la râul Jiu, după cum a subliniat Paul de Alep, acesta derivând din cuvântul slavonesc *jitie*, ce se traduce prin „viață”, „trăire”, de unde și sintagma „mănăstire de obștejitie”, adică „trăire în obște”⁶.

Avem, așadar, de-a face cu o veche vatră monahală întemeiată, probabil, de unul dintre dregătorii munteni cu numele de Jitian, de la sfârșitul veacului al XV-lea – începutul secolului al XVI-lea –, „însă este foarte greu de aflat dacă și care dintre boierii cu acest nume este ctitor la mănăstirea din preajma scaunului Băniei, ce-i va purta numele”⁷. Nicolae Iorga considera că acesta ar fi trebuit să fie stolnicul Jitianu⁸ din Ruși, nepotul lui Vlad Călugăru, care a activat în sfatul domnesc al lui Neagoe Basarab între 1514-1521⁹. Această ipoteză a fost contestată de Dan Pleșia, care a observat că o serie de boieri din neamul Vâlcăneștilor – din care făcea parte inclusiv Dumitru postelnic din Vâlcănești, primul soț al Stancăi, devenită apoi soția lui Mihai Viteazul – aveau strânse legături cu această fundație, emițând opinia că mănăstirea Jitianu „pare chiar să fi fost o ctitorie a lor”¹⁰.

Alte opinii îi consideră drept primi ctitori pe Necula sau pe „popa Novac”, pornind de la hrisovul lui Mihai Viteazul dat la 11 ianuarie 1597, coroborat cu actul de la 28 noiembrie 1779, în al cărui rezumat se precizează că popa Novac „au zidit dintâiu această mănăstire”¹¹.

Hrisovul lui Pătrașcu cel Bun de la 1558¹², considerat „prima mărturie scrisă care menționează existența mănăstirii noastre”¹³, reprezintă, în realitate, rezumatul unui act de întărire domnească pentru satul Iamnic, care va intra ulterior în proprietatea mănăstirii Jitianu, cum a sesizat Petronel Zahariuc¹⁴.

După cum se arată într-o carte de judecată de la Radu Mihnea, dată la 15 mai 1613, în vremea lui Radu Șerban, Jitianu a fost pusă sub purtarea de grijă a mănăstirii Sf. Pavel de la Athos, fiind „una dintre primele așezăminte monahale românești închinată către o mănăstire din afara hotarelor țării”¹⁵. Atunci, în domnia lui Radu Șerban, jupâneasa Dana din Vâlcănești dăruise jumătate din satele Iamnic și Hârsova „la Svetagora la Sventi Pavel”¹⁶.

Cea dintâi mărturie documentară certă a lăcașului de care ne ocupăm aici rămâne dania făcută de jupâneasa Marina stolniceasa, la 8 octombrie 1612, când aceasta dăruiește mănăstirii „Jătiianul, hramul Sventoie Dimitrie, ce iaste metoh la Sfentu Pavel, de la Sfeta Gora” un sălaș de țigani¹⁷. De menționat că o parte din satul Iamnic, cumpărat la 6 iulie 1607 de banul Preda Buzescu, a fost dăruit de marele dregător, cu puțin timp înainte de moarte, mănăstirii Jitianu, așadar și Buzeștii s-au numărat printre ctitorii vechiului lăcaș oltean.

Un sondaj arheologic efectuat în vara anului 1968 în satul Braniște, în punctul „Cimitir”, situat la circa 200 m nord-est de mănăstirea Jitianu, a dus la descoperirea a nouă morminte orientate vest-est care nu se suprapuneau și nu se deranjau, constituind, așadar, o necropolă. Scheletele erau înhumate fără coșciug, la o adâncime cuprinsă între 0,70 – 0,95 m. La unele dintre ele s-au găsit obiecte de podoabă din argint și bronz, precum și aspri de argint, cel mai vechi fiind emis de Selim al II-lea (1566–1574).

⁴ Bulat, 1967, pp. 429-432.

⁵ Sinigalia, 2002, p. 214.

⁶ Zahariuc, 2006, p. 12.

⁷ Zahariuc, 2006, p. 13.

⁸ Iorga, 1905, p. 125.

⁹ Stoicescu, 1971, p. 68.

¹⁰ Pleșia, 1965, p. 417.

¹¹ Zahariuc, 2006, pp. 13-14.

¹² DRH, B, vol. V (1551–1565), 1983, doc. 103, p. 115.

¹³ Bulat, 1967, p. 433; Sinigalia, 2002, p. 214.

¹⁴ Zahariuc, 2006, p. 13.

¹⁵ Zahariuc, 2006, p. 18.

¹⁶ DIR, B, vol. II (1611–1615), 1951, doc. 176, p. 186.

¹⁷ DIR, B, vol. II (1611–1615), 1951, doc. 116, pp. 113-114.

Pe baza acestei monede, dar mai ales după inventarul descoperit în mormântul 3 (M3), păstrat în cele mai bune condiții, unde, spre vest de cutia craniană, s-a găsit o jumătate de cărămidă, spartă într-o formă regulată, fixată cu grijă în pământ, în poziție verticală, autorii cercetărilor arheologice, Octavian Toropu și Onoriu Stoica, au considerat că înhumatul era un monah afirmând că „pentru perioada în care funcționa necropola nu cunoaștem o biserică de cimitir ori de parohie în apropiere”. Ei au formulat ipoteza că „necropola cercetată de noi deservea mănăstirea Jitianu, fiind folosită, deopotrivă, pentru monahi și pentru laici, cei din urmă fiind locuitori din apropierea mănăstirii, robi ai acesteia, ori defuncți care fuseseră îngrijiți în vreo bolniță a mănăstirii”. De asemenea, ei au conchis că „pentru funcționarea necropolei poate fi acceptată perioada ce urmează anului 1566, de când datează cea mai veche monedă descoperită până acum în necropolă, monedă care, de altfel, este și cel mai vechi document care atestă, prin intermediul necropolei, existența mănăstirii Jitianu”¹⁸.

Deteriorându-se biserica mănăstirii, de refacerea edificiului a intenționat să se ocupe doamna Bălașa, soția lui Constantin Șerban în anul 1656¹⁹, ispravnici ai construcției fiind desemnați Ghinea vistier și Udriște vistier²⁰.

Fig. 1. Biserica mănăstirii Jitianu. Vedere dinspre sud-est.
(<http://fototecaortodoxiei.ro/2550>)

Paul de Alep confirmă și el implicarea doamnei muntene în ctitorirea acestui lăcaș: „Răposata doamnă a lăsat, prin diată, o sumă de bani pentru ridicarea unei noi biserici, și ei o clădesc acum cu cinci turle”²¹.

Bălașa nu a apucat să vadă noul edificiu, deoarece a încetat din viață la 12 martie 1656²². Actul ctitoricesc al doamnei Bălașa a fost menționat și de alte hrisoave ulterioare. Spre exemplu, la 8 aprilie 1681, Șerban Cantacuzino întărea mănăstirii „zidită și înălțată din temelie de doamna

¹⁸ Toropu, Stoica, 1968, pp. 748-750.

¹⁹ Grecianu, 1916, pp. 295-334.

²⁰ Stoicescu, 1970, p. 391. Autorul menționat consideră eronat că este vorba despre Ghinea Brătășanu, dar acesta era deja decedat la data construcției bisericii, fiind vorba, de fapt, despre Ghinea Rustea Văleanu vistier al doilea între 1657 și 1659, cum corect a precizat Moisescu, 2003, pp. 97-120.

²¹ Alep, 1976, p. 214. S-a arătat că arhitectura monumentului contrazice relatarea lui Paul de Alep, considerându-se că la mijloc este o greșală de traducere, „arhidiaconul Melchit făcând referire la cele cinci turnuri de apărare ale incintei (patru la colțurile incintei rectangulare, iar al cincilea, turn-clopotniță și de intrare, care se afla pe latura de vest)” (Moisescu, 2003, p. 121, n. 284; Sinigalia, 2002 p. 221).

²² Iorga, 1905, p. 110.

Bălașa a răposatului Constantin voievod” satul Iamnic, iar Constantin Brâncoveanu îi confirma aceeași ctitorii, „zidită de doamna Bălașa”, privilegiul acordat de unchiul său, Constantin Șerban: vinăriciul din dealul Bălăneștilor și al Pleșeștilor²³.

Fig. 2. Biserica mănăstirii Jitianu. Vedere dinspre sud.
(Foto, M. Păduraru, 2015)

Mănăstirea Jitianu a ajuns și în stăpânirea unui metoh, mănăstirea Ciutura, închinată la rândul ei de Radu și Matei, fiii lui Goran logofăt Olănescu, tot mănăstirii Sfântul Pavel, aceasta punând-o sub ascultarea metocului mai important din Țara Românească²⁴.

Încă din 1633, dar mai ales în secolul al XVIII-lea, între ctitorii importanți ai mănăstirii Jitianu, întâlnim și familia boierilor Obedeianu²⁵. De asemenea, din domnia lui Matei Basarab o serie de boiernași se călugăresc și dăruiesc o parte din avere mănăstirii Jitianu²⁶.

Neîndoielnic că acea jupâneasă Dana din Vâlcănești, care dăruise mănăstirii jumătate din satele Iamnic și Hârșova, „pentru că aciastă ocină, ce am zis mai sus, fost-au véche și dréaptă de la strămoșai”²⁷ ei, era rudă cu înaintașii lui Mihai Drosu, probabil cu Crăciun, bunicul acestuia, cu care, de altfel, a și fost contemporană. De altminteri, precizarea că Mihai și Iane Drosu sunt „ctitori mai denainte vréme”²⁸ ai mănăstirii Jitianu, nu o putem înțelege, în acest stadiu al cercetărilor decât prin legătura lor de rudenie cu Vâlcăneștii.

După decesul lui Mihai Drosu, membru important al grupării Bălenilor (Lerudenilor), ucis din porunca lui Șerban Cantacuzino, fiul său, Iane, care a împărțit soarta crudă a tatălui său, a lăsat „satul ce să chiamă Braloștița cu toată moșicia, câtă iaste a Braloștiței, cu casele și cu viile și cu tot venitul și cu toți rumânii și țigani ce ar fi avut Mihai Drosul de moșie și de cumpărătoare”.

²³ Zahariuc, 2006, p. 22.

²⁴ Bulat, 1967, pp. 438-440.

²⁵ Zahariuc, 2006, p. 20.

²⁶ Zahariuc, 2006, p. 20; Barbu, 1996, p. 71-83.

²⁷ *DIR*, B, veacul XVII, vol. II (1611-1615), 1951, doc. 176, p. 186.

²⁸ *MMB*, nr. inv. 27000; Rafailă, 2008, doc. 75, p. 119.

De asemenea, a lăsat și „partea de moșie den Vâlcănești, câtă ar fi avut Mihai Drosul, toată partea lui cu viile și cu tot venitul”. Doleanța testamentară a lui Iane a fost întărită mănăstirii Jitianu și egumenului Teodor, la 4 februarie 1681, de către Șerban Cantacuzino²⁹.

Totuși, satul nu a revenit imediat mănăstirii, deoarece între aceasta și rudele defuncțiilor s-a ivit un conflict pentru averea rămasă, sesizabil în câteva documente ulterioare. Un zăpis de împărțire a bunurilor între urmașii lui Drosu, de la 15 februarie 1684, conține următoarea precizare: „din Braloștița să stăpânească vărul Tudor cu vărul Necola, iar partea dumnelor, care au fost vândut la frate-mieu, și eu (Mara din Gioroc, sora lui Mihai Drosu – n. n.) să țău partea frățăne-mieu, cea de casă”³⁰.

În cele din urmă s-a respectat doar parțial dorința testamentară a lui Iane, fiul lui Mihai Drosu, aceea de a rămâne doar satul Braloștița așezământului unde neamul lor se număra din vechime printre ctitori. Înțelegerea a fost perfectată între egumenul Teodor de la Jitianu și jupâneasa Mara, sora lui Mihai Drosu împreună cu vărul ei, Tudor Vâlcănescu, monahul plătind din venitul mănăstirii încă 272,5 taleri pentru că în urma decesului celor doi boieri, tată și fiu, executați din porunca lui Șerban Cantacuzino, rămăseseră multe datorii³¹.

Nicăieri n-am găsit informația că trupurile celor doi și, eventual, cel al fiicei lui Mihai Drosu³² ar fi fost aduse și înmormântate la această mănăstire, sau la biserica de curte din Braloștița, a acestei familii, care trebuie să fi existat. Cea mai apropiată rudă în viață era Mara, sora lui Mihai Drosu și ea ar fi trebuit să se ocupe de înmormântări. Date fiind condițiile deosebite în care au decedat Mihai Drosu și fiul său Iane, cel mai probabil ei nu au fost înmormântați nici la mănăstirea Jitianu, nici la biserica pe care trebuie să o fi avut în satul Braloștița.

Precizăm că la mănăstirea Jitianu trebuie să fi făcut unele acte de ctitorire și familia Bengescu, din moment ce spătarul Hamza Bengescu din Belcini – fiul lui Vladislav din Belcini (Bengescu), mare pitar (1658 apr. 30 – dec. 9) și mare sluger (1659 iun. 12 – sept. 2) și al jupânesei Velica din Bezdina – decedat în 1668, înainte de 30 noiembrie, și soția sa, Anca, fiica marelui ban Gheorghe Băleanu, decedată după 22 iunie 1671, au fost înmormântați la mănăstirea Jitianu³³.

În ceea ce o privește pe Anca, știm că aceasta a lăsat mănăstirii, prin intermediul fiicei sale, Stanca, moșia Cârna, „care-i zice și Goicea ot sudstvo Dolj”³⁴.

După pătrunderea curuților în țară, în vremea lui Constantin Brâncoveanu, în anul 1690, mănăstirea Jitianu a fost prădată ajungând „la mare lipsă și scădere”, ceea ce a constituit unul din motivele pentru care egumenul Teodor a înstrăinat satul Braloștița către paharnicul Cornea Brăiloiu. O altă cauză a vinderii satului a reprezentat-o depărtarea față de așezământul religios, întrucât era situat în alt județ „nefiindu-le la îndemână a căuta la vrme de ce-ar fi acolo veniturile mănăstirii și neavând mănăstirea nici un folos de la acest sat”. Într-adevăr, în epocă, mănăstirea Jitianu se situa în județul Dolj, iar Braloștița în Mehedinți, între cele două locații fiind o distanță în linie dreaptă de aproximativ 50 de km. Pentru această proprietate mănăstirea Jitianu a obținut 830 de taleri, sumă cu care obștea de călugări a achiziționat satul Floranu, jumătate din Știubeiele, a treia parte din Întorsura „și țigani și alte bucate și dobitoace”³⁵. Informațiile prezentate mai sus se regăsesc și în confirmarea (adeverirea) pe care o face Isaiia, arhimandritul mănăstirii Sfântul Pavel, în fața marilor boieri ai divanului și a mitropolitului Teodosie, la 15 decembrie 1693. Cu mai bine de un an înainte,

²⁹ *MMB*, nr. inv. 27069; Rafailă, 2014, doc. 40, pp. 83-84.

³⁰ *SJAN Dolj*, Colecția Documente, XLVII/1.

³¹ *MMB*, nr. inv. 27000; Rafailă, 2008, doc. 75, p. 119; Biblioteca Academiei Române (*BAR*), Doc. ist., MDLXVII/9.

³² Popescu, 1963, pp. 175-176; *Istoriile*, 1960, p. 177.

³³ Ciobotea, 2011, p. 108.

³⁴ Bâzgan, doc. 406, p. 573. Satul doljean Cârna era o veche proprietate a familiei Bengescu, de dinainte de legătura lui Mihai Viteazul. De la Vladislav slugerul din Belcin trece în proprietatea fiului său, Hamza clucerul, iar apoi, în a soției acesteia, Anca. Acestea îi este întărit de Antonie Vodă din Popești la 8 iunie 1669, în cuantumul unui alt sat, Petrești din Ialomița, care fusese al ei, primit zestre de la părinți, și pe care ea și fiicele ei îl vânduseră vechiului proprietar, Gheorghe Băleanu (tatăl Ancăi), spre a putea achita marea datorie care rămăsese de la Hamza clucerul (Ciucă, 2016, pp. 205-206, doc. 3).

³⁵ *BAR*, Doc. ist., MDLXVII/9.

la 25 august 1692 (data zapisului), sau poate ceva mai înainte, satul Braloștița fusese vândut marelui paharnic Cornea Brăiloiu, în acest act precizându-se că egumenul Teodor și soborul sfintei mănăstiri au încasat numai 800 de taleri, bani cu care au fost achiziționate proprietăți în cele trei localități mai sus menționate³⁶.

După stricăciunile provocate de curuți, egumenul Luca a hotărât să construiască în 1701, cu sprijinul lui Petru Obedeanu mare armaș, o tindă, surmontată de un turn fortificat, după exemplul altor mănăstiri oltene, precum Bucovăț sau Segarcea. Construcția este masivă, înaltă de 24 de metri, având aspect de culă oltenească, cu pereți dubli, cu o grosime de peste un metru și cu o vedere panoramică în toate cele patru puncte cardinale, fiind utilizată și ca depozit de bunuri și turn de apărare împotriva cetelor de turci ce prădau deseori zona.

Probabil tot atunci, biserica, rămasă nezugrăvită după construcție, a fost pictată la interior. Pictura interioară nu a mai ajuns însă, până la noi. Pictura actuală a fost realizată, într-o mare proporție, în anul 1812, fiind completată cu noi registre la restaurarea realizată sub egida Comisiunii Monumentelor Istorice între anii 1925-1932. Pridvorul de sub clopotniță a fost pictat în anul 1989.

În secolul al XVIII-lea, mănăstirea este menționată, între alții, de frații Tunusli³⁷ și de Dionisie Fotino³⁸.

În anii 1812-1813, egumenul Dorotei a reparat întregul ansamblu mănăstiresc, biserica fiind repictată în stil apusean. Alte lucrări de reparație s-au executat în anul 1852³⁹.

În anul 1864, ca urmare a aplicării Legii secularizării averilor mănăstirești, lăcașul a fost transformat în biserică parohială. În vechile chilii, s-a înființat prima Școală Superioară de Agricultură din țară, de atunci rămânând la intrarea în mănăstire livada didactică de duzi, actualmente monument al naturii, pomii având o vârstă de peste 150 de ani.

În timpul Războiului de Independență (1877-1878), biserica a servit ca depozit de obuze, iar chiliile ca spital, atât pentru ostașii români și ruși răniți pe front, cât și pentru prizonierii turci. Foarte mulți au murit în urma unei epidemii de holeră, trupurile lor fiind aruncate în groapa comună care se vede și astăzi în curtea din spate a mănăstirii.

În anul 1909, mănăstirea era „aproape în ruină”⁴⁰. După Primul Război Mondial a fost trecută pe lista monumentelor istorice, dar, cu toate acestea, starea ei a continuat să se degradeze. Abia după ce în anul 1925, regina Elena, mama regelui Mihai, a călătorit cu trenul pe calea ferată din apropiere, impresionată de trecutul tumultuos al vechiului edificiu, la solicitarea acesteia, între anii 1925-1932, Comisiunea Monumentelor Istorice avea să refacă în totalitate biserica, iar în 1933 viața monahală avea să fie reluată prin aducerea câtorva maici de la mănăstirea vâlceană Sărăcinești, stareță fiind desemnată maica Fevronia Miclăuș. La decizia reginei contribuisse și N. Iorga, membru al suitei acesteia, care i-a relatat istoricul zbuciumat al mănăstirii. Lucrările efectuate sub egida Comisiunii Monumentelor Istorice au constat în restaurarea bisericii și a turnului clopotniță cu sprijinul locuitorilor din apropierea mănăstirii, după proiectul arhitectului I. Atanasescu, în forma în care se conservă și acum⁴¹.

³⁶ *MMB*, nr. inv. 27000; Rafailă, 2008, doc. 75, p. 119; Filitti, 1919, doc. 721, p. 232. A se vedea și Ciucă, 2016, doc. 5 (1693 dec. 14), pp. 209-210, hrisov prin care Constantin Brâncoveanu întărea mănăstirea Jitianu ocinile mehedintene Floranul și Știubeiul, cumpărate de la Preda Brădescu pentru 180, respectiv 81,5 taleri.

³⁷ Tunusli, 1863, p. 175.

³⁸ Fotino, 2008, p. 578.

³⁹ *ACBA*, 1909, p. 153.

⁴⁰ *ACBA*, 1909, pp. 153-154.

⁴¹ Moisesescu, 2003, p. 98; Ghika, 1933, p. 189.

Fig. 3. Biserica mănăstirii Jitianu. Vedere dinspre sud-vest cu turnul clopotniță.
(Foto, M. Păduraru, 2015)

Din punct de vedere arhitectural, biserica mănăstirii Jitianu se încadrează în tipul structural al bisericilor de plan triconc.

Pronaosul este pătrat, având patru stâlpi de zidărie la colțuri, și susține prin intermediul arcelor o cupolă pe pendentivi. Naosul este spațios și susține o turlă masivă, cu diametrul de 5 m, cu douăsprezece laturi în exterior, a cărei stabilitate a fost asigurată de patru masivi de zidărie la exteriorul construcției, ca niște contraforturi, soluție adoptată pentru prima dată în arhitectura muntenească în 1591, la biserica mănăstirii bucureștene Mihai Vodă și pe care o mai întâlnim la biserica din Bălteni (Ilfov), ridicată în 1626, și la biserica mănăstirii Comana.

Fig. 4. Biserica mănăstirii Jitianu. Vedere dinspre nord-vest cu turnul clopotniță.
(Foto, M. Păduraru, 2015)

Altarul, separat în prezent de naos printr-un iconostas de zid, este adânc și prezintă nișe spațioase pentru proscomidie și diaconicon lunate din afară. Pridvorul, adăugat în 1701, este deschis pe laturile de sud și de vest și este prevăzut cu o scară practică în grosimea zidului de nord care conduce la cele două niveluri superioare, primul având o tainiță amenajată la extradossul cupolei.

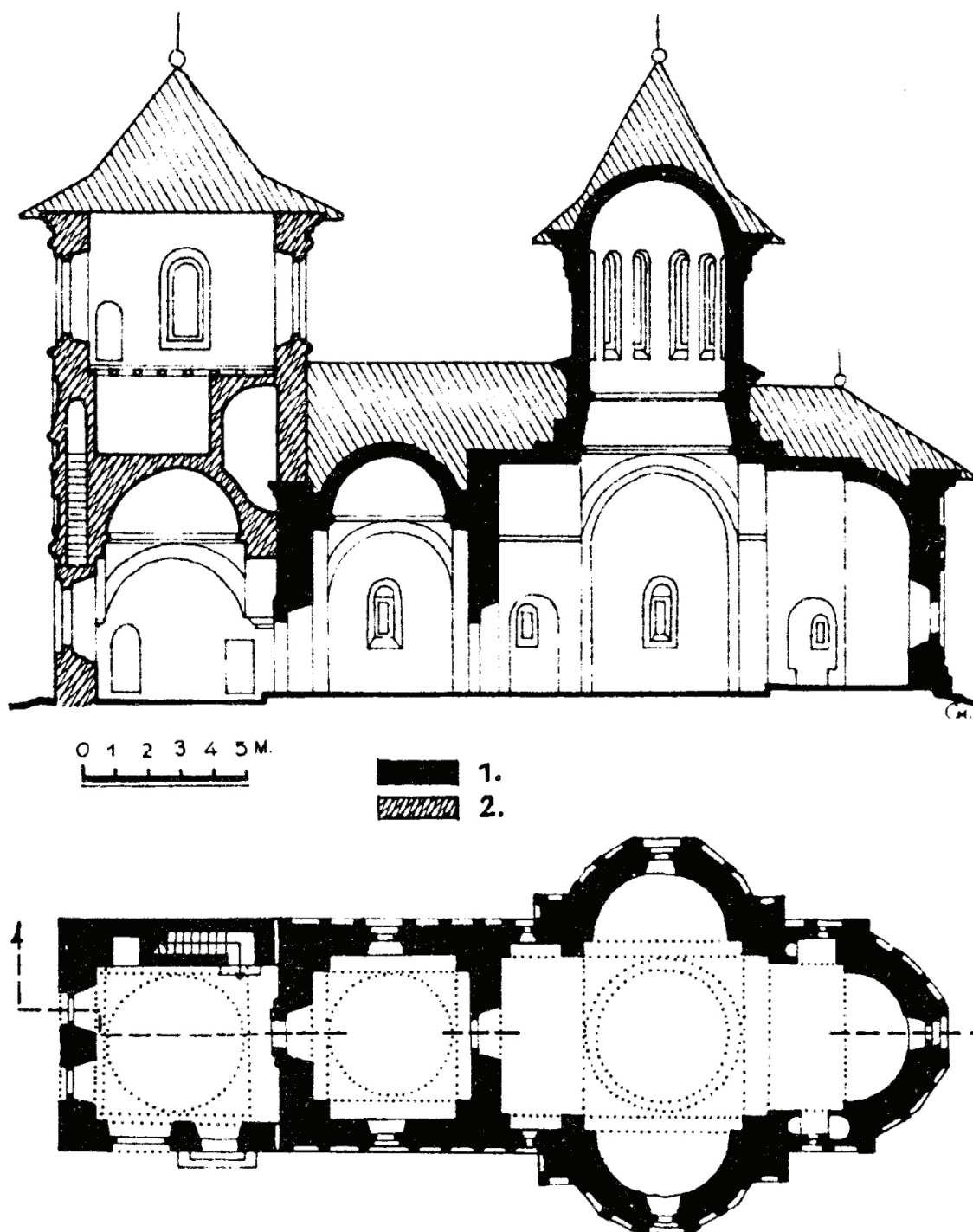

Fig. 5. Biserica mănăstirii Jitianu, jud. Dolj. Plan și secțiune. 1. 1656; 2. 1701.
(Moisescu, *Arhitectura*, vol. II, p. 98, fig. 119)

La exterior, biserica prezintă un brâu cu zimți, având dedesubt și deasupra două registre decorate cu arcaturi despărțite de lezene. Registrul inferior este mai înalt și cu arcade mai largi, iar cel superior este mai scund, cu arcade mai înguste. Brâul și friza de la partea superioară au fost reluate de două ori și pe turnul adăugat în 1701.

În epocă fațadele erau tencuite, aspectul actual datorându-se restaurării din 1925-1932. Acoperișul original era realizat din șifă, apoi din țiglă, pentru ca acum să fie din tablă de cupru⁴².

⁴² Ghika Budești, 1932, fasciculele 71-74, p. 37; Cr. Moisescu, 2003, p. 98; Sinigalia, 2002, pp. 216-222.

Catagrafia din 1858 menționează că pe lângă biserică, „în dreapta, se află o păreche de case, cu trei odăi sus și nouă jos, dedesubtul cărora este o pivniță și două grajduri [...] de asemenea, despre mănăstire, în partea stângă, se afla o altă păreche de case cu totul în proastă și dărăpănată stare, care nu sunt dă locuit”⁴³.

Chiliile noi au fost edificate între 1934-1936, la inițiativa stareței Fevronia Miclăuș, deasupra vechilor pivnițe, utilizându-se ca model un desen de Lancelot din 1844. Chiliile adăposteau și atelierele de covoare, țesături și tricotaje în care lucrau viețuitoarele mănăstirii. Pivnițele sunt originare și separate de un gârlici median, cea mare fiind compusă din două nave boltite în semicilindru întărit cu dublouri, sistem utilizat până spre sfârșitul secolului al XVII-lea. Cea mică este un beci cu intrare direct din curte, utilizat și drept cuhnie⁴⁴.

Prin Decretul nr. 410 din 1959 al autorităților comuniste, mănăstirea Jitianu a fost desființată. Din 1960, aici a funcționat gospodăria anexă a Arhiepiscopiei Craiovei, până în anul 2001, când mănăstirea a fost reînființată.

În prezent, Jitianu funcționează ca mănăstire de călugări, având șapte viețuitori, stareț fiind protosinghelul Nifon Văcăruș⁴⁵.

BIBLIOGRAFIE

Alep, P., 1976. Descrierea mănăstirii Jitianu. *Călători străini despre țările române*, vol. VI, București: Academiei Române, pp. 1-307.

Barbu, V., 1996. Vocația monastică a elitelor sociale în epoca lui Matei Basarab. *Studii și Materiale de Istorie Medie*, XIV, pp. 71-83.

Bâzgan, M., 2009. *Condica Marii Logofeții (1692–1714)*. Pitești: Paralela 45.

Bulat, T.G., 1967. Știri noi despre mănăstirea Jitianu (Dolj). *MO*, XIX, nr. 5-6, 1967, pp. 429-432.

Ciobotea D., (coord.), 2011. *Din istoria multimilenară a satelor Cârcea și Preajba*. Craiova: Sitech.

Ciucă, M.D., 2016. Documente de la Athos privitoare la Mănăstirea Jitianul (Dolj). 1654–1813. *Studii, documente și materiale privind istoria românilor și arhivistica*, Brăila–Pitești: Istros și Ordessos, pp. 204-216.

DIR, B, veacul XVII, vol. II (1611–1615), București, Editura Academiei, 1951, doc. 176, p. 186.

DRH, B, vol. V (1551–1565), întocmit de Damaschin Mioc și Marieta Adam Chiper, București, Editura Academiei Române, 1983, doc. 103, p. 115.

Filitti, I.C., 1919. *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*. București: Institutul de Arte Grafice Carol Göbl.

Fotino, D., 2008. *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Țării Muntenesti și a Moldovei*. București: Valahia.

Ghika, N., 1933. Raport de activitate pe anul 1931. *BCMI*, XXVI, fasc. 78, 1933, p. 189-191.

Ghika Budești, N., 1932. Evoluția arhitecturii în Muntenia și în Oltenia. III. Veacul al XVII-lea. Epoca de tranziție: Domnia lui Matei Basarab. *BCMI*, XXV, pp. 5-441.

Grecianu, Șt.D., 1916. *Genealogiile documentate ale familiilor boierești*. vol. II, București: Tipografia «Cooperativa».

Iorga, N., 1905. *Inscripții din bisericile României*. fascicula I, n-rele 1-764, București: Minerva.

Istoria, 1960. *Istoria Țării Românești 1290–1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, ediție critică întocmită de Constant Grecescu și Dan Simonescu. București: Academiei Române, 1960.

⁴³ Sinigalia, 2002, pp. 222-223.

⁴⁴ Sinigalia, 2002, p. 223.

⁴⁵ Informații preluate din pliantul *Sfânta Mănăstire Jitianu* care se găsește în biserica mănăstirii și de pe site-ul: http://www.manastireajitianu.ro/?page_id=60.

Moisescu, C., 2003. *Arhitectura epocii lui Matei Basarab, Repertoriul edificiilor de cult*. vol. II, București: Meridiane.

Pleșia, D., 1965. Contribuții la istoricul mănăstirii Stănești (Vâlcea) și al ctitorilor ei. *MO*, XVII, nr. 5-6, 1965, p. 407-417.

Popescu, R. vornicul, 1963. *Istoriile domnilor Țării Românești*, introducere și ediție critică întocmite de Constant Grecescu. București: Academiei Române.

Rafailă, G.M., 2009. *Documentele epocii brâncovenești în colecțiile Muzeului Municipiului București*. București: Muzeului Municipiului București.

Rafailă, G.M., 2014. *Actele domniei lui Șerban Cantacuzino aflate în patrimoniul Muzeului Municipiului București*. București: Muzeului Municipiului București.

Sinigalia, T., 2002. *Repertoriul arhitecturii în Țara Românească 1600–1680*. vol. I, București: Vremea.

Stoicescu, N., 1970. *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România, I, Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea)*. vol. I (A–L), Craiova: Mitropoliei Olteniei.

Stoicescu, N., 1971. *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV–XVII)*. București: Enciclopedică Română.

Toropu, O., Stoica, O., 1968. Contribuții arheologice și numismatice la istoricul mănăstirii Jitianu. *MO*, XX, nr. 9-10, 1968, pp. 747-750.

Tunusli, 1863. *Istoria politică și geografică a Țerei Romanesci de la cea mai veche a sa întemeiere până la anul 1774*. București: Typografia Națională a lui Stephan Rassidescu.

Zahariuc, P., 2006. Date noi despre ctitorii mănăstirii Jitianu (jud. Dolj) și un document de dănie pentru mănăstirea Sfântul Pavel de la Muntele Athos. *Orașul din spațiul românesc între Orient și Occident. Tranziția de la medievalitate la modernitate*, Iași: Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2006, pp. 11-26.

http://www.manastireaajitianu.ro/?page_id=60.

ABREVIERI

ACBA – Administrațiunea Cassei Bisericii. Anuar

BAR – Biblioteca Academiei Române

BCMI – Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice

DIR – Documente privind Istoria României

DRH – Documenta Romaniae Historica

MMB – Muzeul Municipiului București

MO – Mitropolia Olteniei

SJAN Dolj – Serviciul Județean al Arhivelor Naționale – filiala Dolj